

«ЖИВА ВОДА» У «ВЕЛЕСОВІЙ КНИЗІ» ТА У «ВІРІ ПРЕДКІВ НАШИХ» ВОЛОДИМИРА ШАЯНА

У статті подається спроба розібратися з проблемою «живої води» Бого-явленська, опираючись на коментар «Велесової книги» В. Шаяна, легенди Николаївщини та сучасні наукові теорії.

Ключові слова: жива вода, «Велесова книга», віра, духовність.

В статье делается попытка разобраться с проблемой «живой воды» Бого-явленска, опираясь на комментарий «Велесовой книги» В. Шаяна, легенды Николаева и современные научные теории.

Ключевые слова: живая вода, «Велесова книга», вера, духовность.

In the article given it a shot to understand with the problem of «living water» of Bogoyavlenska, leaning against the comment of «Velesovoy of book» of V. Sharyan, legends of Nikolaeva and modern scientific theories.

Key words: living water, «Velesova book», faith, spirituality.

«Велесова книга» – найдавніша пам'ятка українського народу, виконана на дощечках, що слугували сторінками книги. Ці історичні письмена були знайдені на території України у серпні 1919 р. і вивезені за кордон. Білогвардійський полковник Ф. Ізенбек з полком Маркова опинився у спустошеному маєтку родини Задонських – поміщицької садиби Великий Бурлук поблизу Вовчанська та Куп'янська на Харківщині. Знайдені дощечки були розкидані по підлозі у панській бібліотеці і мали вигляд дуже давніх. Вони були березові, товщиною 6-8 мм, деякі їх частини були трухляві. На кожній з дощечок у кутку було зображення сонця і якоїсь тварини, а на поверхні накреслені лінії, під якими розміщувався текст. Кожна літера була випалена розжареним стилем з наступним нанесенням фарби; не виключено, що при написанні була застосована техніка, якою користуються в Україні для розпису писанок. Літери, зображені на дощечках (гліфи), складають давньоукраїнську абетку, що існувала в Україні-Русі до так званої «кирилиці». Одна з дощечок починалася словами на честь бога Велеса: «Я присвячую цю книгу нашому Богу Велесу, вищій силі, яка нас захищає». Звідси й назва збірки – «Велесова книга» [1]. У сучасних переспівах М. Карпенка перша фраза книги звучить так: «Богові нашому Велесу книгу цю присвячено: в ньому ми нашу силу, прибіжище наше бачимо» [2], що, по суті, не змінює твердження про те, що текст присвячено Велесу.

«Велесова книга» за однією з версій – найдавніша слов'янська писемна пам'ятка, а за

іншою – фальсифікація XIX-XX ст., що являє собою збірник молитов, легенд, оповідань про давню слов'янську історію. Події, описані у «Велесовій книзі», охоплюють період приблизно від VII ст. до н. е. – до кінця IX ст. н. е. Частина українських неоязичників вважає Велесову книгу святим письмом (Волховником).

У сучасній світовій історіографії склалося два табори дослідників – прихильників та супротивників автентичності «Велесової книги». Серед її прихильників слід виділити: Ю. Бегунова; Р. Пешича, Р. Міроєвіча, В. Шаяна, П. Панченка, О. Білодіда, Г. Клочка, В. Яременка, С. Наливайка, Г. Лозко, Ю. Шилова. Противники вважають «Велесову книгу» підробкою А. Сулакадзева (Л. Жуковська) або творчістю Ю. Миролюбова (О. Творогов). Окрім зазначених вище, фальсифікацією вважає «Велесову книгу» ряд учених: А. Алексєєв, В. Буганов, Б. Рибаків, Н. Данилевський, І. Уханова, В. Козлов [3].

Доктор філософських наук Г. Лозко вказує на те, що вже кілька десятиліть громадськості нав'язується думка про «фальшивість» «Велесової книги». Але вона не може бути ні фальсифікатом, ні підробкою хоча б тому, що ніхто не знає того, що власне в ній підроблено. Це самодостатній текст, який має цілком виразно окреслену мету – зберегти і донести до нащадків Віру Предків. Будь-які звинувачення «Велесової книги» матимуть такий самий сенс, який би мало звинувачення у фальшуванні Біблії [4].

У нашій статті ставиться мета, використовуючи коментар «Велесової книги» В. Шаяна, розбіра-

тися з питанням «живої води» Богоявленська, яка тематично входить в актуальну проблему сакральної історії Миколаївщини.

Володимир Петрович Шаян (2 серпня 1908, Львів – 15 липня 1974, Лондон) – видатний український філософ, санскритолог, релігієзнавець, психолог і педагог, основоположник Відродження Рідної Віри Українців, організатор і президент Європейської Президії Української Вільної Академії Наук, а також Вільного університету, який пізніше об'єднався з вільним університетом у Мюнхені. Довгий час професор Шаян був директором Бібліотеки та музею ім. Тараса Шевченка у Лондоні при Союзі Українців Британії, головою Педагогічної Комісії, заступником голови ПЕН-клубу в екзилі, заступником голови ліги Європейської Свободи, членом Британського товариства Літераторів, головою спілки Вільних Українських Журналістів, головою Орієталістів (сходознавців). Він частково переклав «Велесову книгу» і поклав початок її наукового вивчення.

У ХХ ст. В. Шаян зробив спробу відродити язичництво і в 1934 р. заснував генотейстичну течію Рідна Віра. В його розумінні Бог – багатовимірний сутність, яка постає у вигляді багатьох божків з різними іменами. Після смерті професора його учні у 1987 році опублікували збірник праць В. Шаяна, написаних і виданих у різний час окремими книжками, – «Віра Предків Наших» [5]. До книги ввійшли статті, дослідження, наукові розвідки з питань давньоукраїнської міфології, яку В. Шаян аналізує і трактує в тісному зв'язку з давньоукраїнською історією, філософією та ментальністю. Зокрема, подається ґрунтовний науковий аналіз «Велесової книги»; філософічне й історичне осмислення образів Перуна, Сварога, Дажбога, Світовида, Триглава та інших богів стародавньої української віри; в контексті народного світогляду розглядається творчість Г. Сковороди, Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки.

В. Шаян показав зв'язок «Велесової книги» з ведичними знаннями, і в цьому полягає його головна заслуга. Він вважав, що праслов'яніарійці принесли «Ріг веди», тобто «Ріг знання», до Індії, а тому цілком зрозуміло, що духовий світ індійського ведизму був молодший за релігію, яка існувала на території України-Русі. Основна цінність «Книги Велеса» – це триподіл світів, у тому числі – світ «Прави». Звідси – лінгвістичний ряд: «Права, Працур, Прадід, право, правда, правий, праведний, справедливий, правитель, правило, правосуддя – все це слова одного кореня. Слово «правда» також має багато значень: закон, звичай, присяга, суд, справедливість, істина, доказ, реальність (явність)» [6]. Тому інформація, яка знаходиться у «Велесовій книзі», носить правдивий характер.

Для нас цікавими є коментарі В. Шаяна про так звану «живу воду», зроблені на основі «Велесової книги»: «Наші предки пили Воду Життя. Згадки про неї заховалися в джерелах історичних. Живою

Водою живуть душі блаженних в небесах Сварога. Приносить її на Землю Перун, Син Сварога. Його уявляють наші предки як Лицаря-Воїна на Білім Коні, з мечем у руках... Жива Вода випливає там із Джерела під всевітнім вічно живим Дубом в гаях Перунових. Він живить цією Водою Жар-Птицю з власної долоні. Про культ Джерела і Води серед різних західно-європейських народів можна писати довшу студію. Культ джерел зберігся в деяких країнах досьогодні, як засвідчує етнографія. Для наших предків Вода і Ріки були святими. Вони отримували Божественні назви і самі були Богами зі своєю життєтворчою силою. Так, наприклад, ріка Бог так і зветься назвою Бога...» [7]. Зупинимося на цій цитаті та звернемося до легенд Миколаївщини.

Однією з найбільш таємничих і малодосліджених територій Миколаївщини є Жовтневе – Корабельний район сучасного міста або Богоявленськ. Богообраність цього міста намагається пояснити місцева легенда (наведена в статті Т. Кременя, а записана В. Дрізо від жительки Корабельного району Г. Жайворонок):

«Це було, мабуть, в ті часи, коли Ісус Христос ходив по світу і прийшов на наші землі. Тоді тут жили різні племена, й з'явилися між них чаклуни. Все б нічого, але ті чаклуни таке нарobili, що зовсім не стало гарної води: пити й варити її неможливо. От люди й хотіли ці землі покинути, тому що ріка й всі джерела стали гіркими.

Вирішили люди вже переходити в інший край, зібралися вже на тім місці, де в даний момент розкинувся парк. Коли бачать – іде чоловік, літній, із ціпком у руці, і запитує: «А чого це ви, люди, зажурилися, чи трапилося що?» А вони й відповіли, що води немає, щоб пити й варити. Тоді незнайомець ударив ціпком по землі. Йї забило джерело. А він і говорить: «Не журіться, люди, тому що вода під вашими ногами!»

Він нахилився, напився й попросив рушник – утерти обличчя. Люди дали рушник і швиденько до води. Коли ж згадали про незнайомця, то побачили замість нього лише рушник, що висів на дереві, і на якому був відбиток обличчя мандрівника. І зрозуміли люди, що це був сам Бог. На честь чуда і була побудована церква Богоявлення, поселення назвали Богоявленськ, а ріку – Бог (Буг)» [8].

Легенда дуже цікава, але в ній, як завжди в сказаннях, перемішані різні історичні періоди й події. Це й специфіка священного місця, і смачна вода так званого Богоявленського фонтану, й гіркота пізнання навколишньої дійсності.

Богоявленський фонтан для облаштування джерела з цілющою водою почали будувати в 1797 р. Архітектор І. Старов розробив проект фонтану та купальні для найбільшого джерела Богоявленська. Побудову здійснив майстер Аладов. Будівля нагадувала своєрідне святилище. Купальня була накрита куполом на 9-ти колонах. Оздоблення фонтану було виконано із чавуну. Вода спрямовувалася в 4 труби, через які цілющий струмінь падав у спеціальні чаші. Над фонтаном

було встановлено циліндр (близько 3 м), на якому розташовувалися намальовані 4 великих і 12 маленьких сюжетів на біблійні теми, виконані за технікою гарячої емалі. Вінчала трубу чавунна кришка, на якій знаходилася куля із хрестом [9].

Сам фонтан, який ще називали Турецьким, був сконструйований за оригінальним проектом. Він перебував у ямі, яку виклали каменем, де знаходилися два спуски кам'яними сходами. Вода виходила самопливом під тиском із чотирьох сторін через труби.

Фонтан підпитувався водою із двох підземних забірних галерей, розташованих за 20 і 62-64 м від нього. Не використана населенням вода потрапляла до басейну, що знаходився за 12 м від основної побудови [10].

Є достовірні відомості про те, що вказане джерело було багатим на воду та могло задовольнити значну кількість населення. У газеті «Николаевский вестник» від 27 липня 1873 р. повідомлялося: «...в Богоявленске источники выдают ежесуточно 61 000 ведер воды, из которых используют 16 000 ведер, а 45 000 – идут в Южный Буг» [11].

Фонтан знаходився на найкоротшому поштовому шляху з Миколаєва в Херсон. Вода була дуже смачною й приємною. Лабораторні перевірки показали, що вона за своїми якостями не поступається знаменитим мінеральним джерелам Кавказу. Старожили стверджували, що вода лікувала різні хвороби, включаючи хвороби очей [12]. Заради такого чудодійного лікування в Богоявленськ приїжджали з багатьох міст Російської імперії. Біля джерела у 1788 р. було побудовано госпіталь, що використовував Богоявленську воду.

Ікони, розташовані на циліндрі фонтану, безперечно, відігравали свою неповторну роль: вони були справжніми оберегами води. Але це не захистило від людського варварства. Наприкінці 30-х рр. ХХ ст. хрест на фонтані був збитий, циліндр зник. Під час ремонту фонтану в 1936 р. голубів і ангелів зі святими замалювали блакитною фарбою. Але відбулося чудо: згодом ікони проступили крізь олійну фарбу [13].

Все викладене вище наводить на порівняння Богоявленського джерела з так званою «живою водою». У фольклорних уявленнях воду розділяють на живу й мертву. Жива вода – вода небес, що несе життя; мертва – вода підземель, отруйна, згубна.

К. Юнг тлумачив воду як символ колективного несвідомого («під її поверхнею сховані бездонні безодні») і як символ життєвої сили душі. З водою пов'язане не тільки створення, переродження й відновлення макрокосму й мікркосму, але й загибель миру (міфи про Всесвітній потоп) [14].

Жива вода в міфах усіх індоєвропейських народів є символом весняного дощу, що воскрешає землю від зимового мертвого сну. Вона повертає мертвим життя й сліпим зір. Розподіл на мертву й живу воду існує тільки в слов'янських казках і не повторюється в інших міфологічних

системах. Мертва вода називається іноді цілющою: вона загоєє рани, зрощує розсічені частини мертвого тіла, але ще не воскрешає його; а тільки кроплення тіла живою водою повертає йому життя. За А. Афанасьєвим, мертва вода – «первий весенний дождь, сгоняющий с полей льды и снега и как бы стягивающий рассеченные члены материземли, а следующие за ним дожди дают ей зелень и цветы» [15].

Вода є однією з найзагадковіших речовин на Землі. Сучасна наука багато чого не знає про неї, у тому числі й про природу її походження. Письмові джерела різних народів згадують про незвичайні цілющі властивості води й інших рідин, що загоюють рани і рятують від хвороб, продовжують життя і роблять його вічним. Про живу воду є згадки в народних казках і переказах. Вони несуть у собі забуті знання і вказують на те, що наші предки знали про наявність і місцезнаходження живої й мертвої води, добували її, йдучи в ліси й гори, щоб врятувати життя близькій людині.

Аналіз давніх відомостей вказує на те, що місцезнаходження живої й мертвої води пов'язане з горами, пагорбами й незвичайними місцями. Відомо, що усередині гірських кам'яних шарів є багато корисних копалин з великим розмаїттям хімічних елементів. Там же, у підземеллях, знаходяться енергетичні й водні потоки, порожнечі, розломи. Підземні води, просочуючись крізь це різномайття шарів порід, вступають із ними у реакцію, видозмінюються хімічно й енергетично, набувають нових властивостей. Вважається, що в місцях наявності живої води перебувають енергонасичені вертикальні потоки життєвої енергії, що позитивно впливають на людину [16].

Зважаючи на все сказане, аналогічне джерело з живою водою було, а можливо, й зараз існує на території Богоявленська.

Вказані думки засвідчує у «Вірі Предків наших» В. Шаян: «Що ж до живлющої та запліднющої сили води після грозової бурі, то сьогоднішня наука знає добре цей факт. Вода після громів «наелектризована» і пробуджує зерна і рослини до кільчення й росту. Огородники підливають насажене чи засіяне зерно «електризованою» водою. Наука знає добре про ці властивості Сили Перуна, але вперто відмовляється бачити її метафізичну природу поза з'явищевими проявами. Наші Предки шанували цю життєтворчу Силу, «яка пливе до нас життєдайністю, як здійснення Божественного Життя на Землі. Така глибока й натхненна мудрість воскрешає для нас із кожної Дощечки Книги Велеса...» [17].

У 1938 р. Богоявленське стало Жовтневим, але вода й сьогодні тече з надр миколаївської землі, несучи зцілення й здоров'я всім прочанам цього священного місця.

Таким чином, за допомогою «Велесової книги», «Віри Предків наших» В. Шаяна та легенд миколаївщини ми спробували зрозуміти сутність живої води краю, яка несе духовне зцілення людству.

ЛІТЕРАТУРА

1. Велесова книга [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://dan-berest.narod.ru/veles-o.htm>.
2. Карпенко М. Велесова книга. Переспіви. – К.: Видавець Карпенко В.М., 2006. – С. 5.
3. Велесова книга [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://uk.wikipedia.org/wiki>.
4. Лозко Г. Слов'янська етнічна релігія і Велесова Книга [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.svarga.kiev.ua/bog2.htm>.
5. Шаян В.П. Віра Предків наших. – Гамільтон, Канада: Об'єднання Української Рідної Віри, 1987. – Т. 1. – 893 с. (Перевидано коштами І. Волиняк, м. Луцьк, 2000. – 904 с.)
6. Лозко Г. Пробуджена Енея. Європейський етнорелігійний ренесанс. – Харків, 2006. – С. 294-301.
7. Шаян В.П. Віра Предків наших. – Гамільтон [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.svit.in.ua/kny/booksha13.htm>.
8. Кремінь Т. Перше водопостачання міста: матеріали IV Миколаївської обласної краєзнавчої конференції [Історія. Етнографія. Культура. Нові дослідження]. – Миколаїв: Атол, 2002. – С. 68.
9. Богоявленский родник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://nikolaev.loveme.com/rus/rodnik.shtml>.
10. Крючков Ю.С. История улиц Николаева. Топонимический путеводитель по городу и окрестностям. – Николаев: Возможности Киммерии, 1997. – С. 68.
11. Николаевский вестник. – 1873. – 27 июля.
12. Богоявленский родник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://nikolaev.loveme.com/rus/rodnik.shtml>.
13. Кремінь Т. Перше водопостачання міста. – С. 68.
14. Символы, знаки, эмблемы: Энциклопедия / Авт.-сост. д-р ист. наук, проф. В.Э. Багдасарян, д-р ист. наук, проф. И.Б. Орлов, д-р ист. наук В.Л. Телицын; под общ. ред. В.Л. Телицына. – 2-е изд. – М.: ЛОКИД-ПРЕСС, 2005.
15. Афанасьев А.Н. Мифология Древней Руси. – М.: Изд-во Эксмо, 2006. – С. 115-116.
16. Кольцов И.Е. Необъявленный визит [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://tayni.nm.ru/Stat/voda.htm>.
17. Шаян В.П. Віра Предків наших. – Гамільтон [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.svit.in.ua/kny/booksha13.htm>.

Рецензенти: д.і.н., проф. П.М. Тригуб,
д.філос.н., проф. В.Л. Гавеля.

© Котляр Ю.В., 2010

Стаття надійшла до редколегії 23.03.2010 р.